

Поліщук Тетяна Ігорівна

аспірант кафедри історії України
Київського університету
імені Бориса Грінченка

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК
КУСТАРНОГО ВИРОБНИЦТВА НА СЕЛІ
ПІД ЧАС НОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ.**

В доповіді висвітлюється стан кустарно-ремісничого виробництва на селі під час нової економічної політики, проаналізовано спроби радянської влади інтегрувати селян в колгоспно-кооперативну систему.

Ключові слова: неп, кустар, спілка, кооперація, кустарні промисли.

Нині визначилися нові підходи у вивченні та аналізі питань пов'язаних з непом на селі в цілому та кустарними промислами зокрема, нові акценти в даному питанні розставляють В.Марочко , А.Зінченко, О.Піріг, О.Сушко, Л.Нізова, С.Лях. Але нова економічна політика в сучасних умовах розвитку історії та економіки України потребує більш детального вивчення.

Формування кустарів почалося з дореволюційних часів, в результаті розкладу натуральної системи господарства та появи товарно-грошових відносин. Довгий час це був поодинокий, сезонний заробіток для кустарів, як додаток до основної сільськогосподарської діяльності. Внаслідок реформи 1861 року ці промисли почали активніше розвиватися. Малоземельні селяни шукали собі додаткові засоби до існування. Одним з таких виходів і були кустарні промисли. Виникали вони в залежності від сировини, що переважала в даній місцевості: промисли з обробки глини (с.Ново Петрівці) [3, с.5]. деревини, лози, вовни, шкіри, тютюновий, олійний й ін.

Працював сільський кустар, як на замовлення односельчан так і на ринок, що змінювався в залежності від політики в державі. За економічними показниками кустар-селянин переважно був дрібним власником, часто позичаючи гроші на закупку сировини, що було на руку скупникам та лихварям, які прилаштувалися до нових умов. Заможних кустарів було значно менше, в

основному це ті, хто зміг купити додаткове устаткування та винаймав працівників. З розширенням подвірного виробництва до промислу активно залучається вся селянська родина, що нагадує професійну ремісничу організацію виробництва з поділом праці та виготовленням продукції на замовлення. Зокрема, були замовлення для Червоної армії у «Віснику промислової кооперації» вказуються, що під час громадянської війни кустарно-ремісничою галуззю були виготовлені «замовлені для Червоної армії такі вироби: постолы – 5 000 000 пар, валянки – 522 174 пари, бурки, чуні – 49 144 пари, в'язані вироби – 374 903 шт.» [4, с.17] та ін.

На певному етапі влада співпрацювала з кустарями, надаючи сировину й замовляючи вироби, однак із запровадженням політики воєнного комунізму вводиться заборона на вільну торгівлю та найману працю. За таких умов кустарне виробництво переходить до прихованих форм торгівлі, до натурального господарювання та підлаштування під запропоновані економічні умови.

Із запровадженням непу розвиток кустарно-ремісничого виробництва зріс, а дрібні власники стали тією верствою населення, що змусила владу переглянути економічну політику держави. За період непу були змінені основні засади розвитку кустарного виробництва, тепер селяни змушені були збувати свою продукцію не самостійно, а через централізовані державні органи.

Небажання ремісників та кустарів працювати в умовах посиленого податкового тиску призвело до протистояння з владою під впливом якого у 1924-1926 роках настав період пільгового оподаткування. Однак все таки більшість кустарних підприємств лишалися сімейними та не прагнули об'єднуватися в кооперації. Влада ж намагалася усілякими пільгами та спрощеннями податків залучити ремісників і кустарів до створеного нею кооперативного центру «Українкустарспілку» та кооперацію «Сільський господар» [1, с.7-8]. Однак загальна кількість, що вступали до спілок залишалася не великою. Зокрема в Київській губернії кількість кустарів, що

залишалися одноосібниками становила 25 161 осіб проти 2 261, що вступили до «Українкустарспілки» [6, с.211,212], що становить лише 9,8%.

Знищення великого капіталу зіграло на руку розвитку кустарних промислів та ремісничих майстерен. Під час пільгового періоду значна кількість кустарно-ремісничого виробництва перебувала в тіні, приховувався товарообіг, залучення найманої праці, використовувалася праця кустарів-одинаків, що не заявляли про свої прибутки. У звітах прибутків особливих не було, однак ринок поступово наповнювався необхідними товарами, інвентарем, тютюном [5, с.197], предметами домашнього вжитку тощо. Скупники продовжували отримувати великі прибутки, адже неумілі дії влади лише зміцнювали стосунки виробник - скупник. Відхід від політики непу не міг не зачепити кустарно-промислове виробництво. Дрібним виробникам обмежують пільги та спрямовують їх до промкооперації, щоб мати остаточний контроль над цим сектором економіки та знищити підприємницько-ініціативну частину населення.

Поступово влада посилює податковий та економічний тиск на дрібного виробника, знищуючи їх представників та контролюючи їхню діяльність у кооперативах і товариствах [2, с.9,61]. В подальшому радянська влада продемонструвала свою рішучість в данному питанні та знищенні не лише тих членів партії, що виступали з більш ліберальними поглядами на економічний розвиток країни, а й впровадженні насильницької колективізації та кооперування селян, що призвело до втрати не лише кустарно-ремісничого виробництва, а й населення.

Список використаної літератури

1. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.20 – Спр.1743. – Арк.7-8.
2. ЦДАГО України. – Ф.539. – Оп.1. – Спр.236. – Арк.9,61.
3. Газета. Радянське село. – 1925. – №76. – С.5.
4. Журнал. Вестник промысловой кооперации. – 1921. – №1. – С.17.
5. *Зінченко А.Л.* Нариси історії подільського селянства: 1917-1930 рр. / Арсен Зінченко. – Вінниця: ДП «Державна картографічна фабрика», 2008. – 344 с.
6. *Нізова Л.В.* Кустарі та ремісники України впродовж непу / Людмила Нізова // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. - К.: Ін-т історії України НАН України, 2013. – №22. – С.207-218.